

תלמוד האיגוד

מקום שנהגו

פרק רביעי ממסכת פסחים

תלמוד האיגוד
עם פרשנות על דרך המחקר

בעריכת
שמא יהודה פרידמן

תלמוד האיגוד

מקום שנהגו
פסחים פרק רביעי
מן התלמוד הבבלי

עם פרשנות על דרך המחקר

מאת
אהרן עמית

צפנת

האיגוד לפרשנות התלמוד
ירושלים תשס"ט

מזכיר האיגוד ומפיק: מרדכי כהן
עריכה לשונית: יהושע גרינברג
הכנה לדפוס: לשון לימודים בע"מ

©

כל הזכויות שמורות
לאיגוד לפרשנות התלמוד
ירושלים תשס"ט
2009

הפצה: ראובן מס
טל': 627 7863 (02)
דוא"ל: RMass@barak.net.il

ISBN 978-965-7442-03-6

מהדורת דפוס וילנא באדיבות הוצאת טלמן

האיגוד לפרשנות התלמוד
ת"ד 4719 ירושלים
talmud@netvision.net.il
www.talmudha-igud.org.il

כרך זה מוקדש באהבה רבה לזכרם המבורך של לאה והרשל קבקוף. בני הזוג קבקוף חיו חיי פשטות, ענווה וכבוד, ועל אף מאבקי היומיום והאתגרים שהציבו בפניהם חייהם הם הצליחו להקדיש חלק נכבד מזמנם ומרצם ליקרים להם מכל, לערכי התורה וללימוד הגמרא בהתמדה. כרכים אלה, שבהם משקיעים מלומדים את מלוא מרצם בניתוח סוגיות התלמוד הבבלי לאור המחקר המדעי, ממשיכים, ואולי אף מעמיקים, את העיון התלמודי אשר תחילתו לפני אלף שנה ויותר. עבודתם זו נובעת מאותו מקור שהעשיר את חיי בני הזוג קבקוף – אהבת תלמוד תורה. על כן ראוי להקדיש מחקרים אלה לזכרם.

לאה והרשל קבקוף נולדו ברוסיה, שם נישאו והקימו משפחה, וממנה ברחו מפני הרדיפות והפוגרומים אשר אילצו אותם לעקור ולחפש מקלט במקום אחר. בתחילת המאה העשרים הגיעו לחופי ארצות הברית ומצאו את דרכם לעיר קולומבוס שבמדינת אוהיו, ובה הקימו את ביתם. בקולומבוס הצטרפו בני הזוג לקהילה האורתודוקסית של העיר כחברים בבית הכנסת 'אגודת אחים' שבו היו פעילים לאורך חייהם.

כמעט לא עבר יום שבו לא השקיע הרשל בלימוד התלמוד, שהיה עמוד התווך בחייו ובהשקפת עולמו הערכית. גם לאה אהבה את לימודי היהדות ואת תורת ישראל, ואת אהבתה זו הנחילה לילדיה.

בתם, בלה, נישאה למר הרי וקסנר – מהגר מרוסיה אף הוא – ולימים ייסדו השניים חנות בגדים בעיר קולומבוס, ולעסק צירפו גם את בניהם. לאחר שנות התמדה, השקעה, התמודדות ועבודה קשה, הצליחו בערוב ימיהם להגשים את חלומם, והעסק המשפחתי התפתח והיה לאחת מרשתות השיווק הגדולות בעולם.

הצלחתם אפשרה להם להקדיש אמצעים להנצחת מורשת הלימוד, העיון ההיסטורי והמחקר אשר כה קרובים ללבם, ולהורישם כמקור השראה לדורות הבאים. לשם כך ייסדו את קרן 'מורשה' שבניו-יורק ובירושלים, הממשיכה את העבודה שבה החלו בחייהם. תמיכתה הנדיבה של קרן 'מורשה' היא שאפשרה את פרסומו של כרך זה.

אנו תקווה כי כרכים אלו, החוקרים את חכמת העבר באספקלריה של המחקר המודרני, לא זו בלבד שיעודדו את הלימוד, אלא מתוך מיזוג חכמה עתיקה והשכלה מודרנית אף יצליחו להגיע למרחקים שעליהם לא חלמו קודמינו, כאשר חכמת העבר תופץ לעולם כולו בכלים אלקטרוניים, נגישים ומתוחכמים.

כך, כמו ששואל החדש השראה מן העבר, וצעירים מחקר אבותם, תינתן רוח חדשה במילים שלאורן חיו בני משפחות קבקוף וקסנר וקודמיהם. תקווה זו משמשת עתה נר לרגלי קרן 'מורשה' בבואה להנציח את מאוייהם ואת תקוותיהם של האבות: "אור העבר יאיר את העתיד".

תוכן העניינים

יא	הקדמת העורך
טו	מבוא
כא	עם הספר
3	הסוגיא הראשונה — מאי איריא (נ ע"א-נ ע"ב)
21	הסוגיא השנייה — סימן ברכה (נ ע"ב)
49	הסוגיא השלישית — מנהג (נ ע"ב-נא ע"ב)
105	הסוגיא הרביעית — שינוי המחלוקת (נא ע"ב)
121	הסוגיא החמישית — יום טוב שני (נא ע"ב-נב ע"א)
135	הסוגיא השישית — צא והבא לך (נב ע"א-נב ע"ב)
155	הסוגיא השביעית — שלוש ארצות (נב ע"ב-נג ע"א)
185	הסוגיא השמינית — תודוס איש רומי (נג ע"א-נג ע"ב)
201	הסוגיא התשיעית — דבר אחר (נג ע"ב)
209	הסוגיא העשירית — אור (נג ע"ב-נד ע"ב)
235	הסוגיא האחת עשרה — תענית ציבור (נד ע"ב-נה ע"א)
251	הסוגיא השתים עשרה — יוהרא (נה ע"א)
263	הסוגיא השלוש עשרה — איסורא (נה ע"א)
281	הסוגיא הארבע עשרה — לצורך המועד (נה ע"א-נה ע"ב)
291	הסוגיא החמש עשרה — שלוש אומניות (נה ע"ב)
299	הסוגיא השש עשרה — שובכין (נה ע"ב)
311	הסוגיא השבע עשרה — גורפין (נה ע"ב)
317	הסוגיא השמונה עשרה — כלים (נה ע"ב)
327	הסוגיא התשע עשרה — חוקיה המלך (נו ע"א [על פי דפוס וילנא])
331	הסוגיא העשרים — אנשי יריחו (נו ע"א-נו ע"ב)
337	הסוגיא העשרים חלק א — מרכיבין דקלים (נו ע"א)
345	הסוגיא העשרים חלק ב — כורכין על שמע (נו ע"א)
365	הסוגיא העשרים חלק ג — גודשין (נו ע"א-נו ע"ב)
369	הסוגיא העשרים חלק ד — גמזיות (נו ע"ב)
377	הסוגיא העשרים חלק ה — מוקצה (נו ע"ב)
389	הסוגיא העשרים חלק ו — נותנין פאה לירק (נו ע"ב-נו ע"א)
401	הסוגיא העשרים חלק ז — כהנים בעלי זרוע (נו ע"א-נו ע"ב)
411	נספחים
425	ביבליוגרפיה

432

רשימת התמונות

433

מפתחות

xi

תקצירי הסוגיות באנגלית

הקדמת העורך

ספר זה המונח לפניך הוא הפרסום החמישי מטעם האיגוד לפרשנות התלמוד. קדמו לו הספרים "חמש סוגיות" (תשס"ב), תלמוד האיגוד ברכות פרק ראשון ("מאימתי"), על ידי משה בנוביץ' תשס"ו; תלמוד האיגוד, שבת פרק שביעי ("כלל גדול"), על ידי שמואל יוסף וולד, תשס"ז, ותלמוד האיגוד, עירובין פרק עשירי ("המוצא תפילין"), על ידי אביעד אברהם סטולמן, תשס"ח.

האיגוד נוסד בשנת תשנ"ג במגמה לחבר ולהוציא לאור פרשנות תלמודית המיוסדת על אדני המחקר הפילולוגי וההיסטורי ובו בזמן מעורה במסורת הפרשנית של כל הדורות, דהיינו, ספרי הראשונים והאחרונים ודרכיהם. רצון זה נובע מעיסוקם של המייסדים בפרשנות התלמוד מקודם לכן, וממסירותם העזה לשיטה האינטלקטואלית הכורכת את כלי העיון של הגישה האקדמית וה"מדעית", כגון ביקורת הנוסח והמקורות וכלים רבים נוספים, עם שאיפה לפרש את מוסדות ההלכה ומושגי האגדה של התלמוד הבבלי על פי פשוטם ולאור התהוותם והתפתחותם, וכל זה דרך עיסוק צמוד בסוגיות הבבלי לפי הסדר. במילה, לפי מושגינו, יצירת מהדורה מחקרית (הרחבנו את הדיבור על כך בהקדמה לספר חמש סוגיות ובמקומות אחרים).

התחברנו יחד למשימה משותפת ורחבה זו לאחר עשייתם של כמה מן החברים בחיבורי פרשנות על פרקים מן התלמוד שכבר יצאו לאור במסגרות אחרות.¹ הביוררים לשם קביעת השיטה והכנת הפירות הראשונים של עיסוק זה מילאו את השלב הראשון של פעילות האיגוד. כעת, עם המשך קידומן של עבודות אלה באור הדפוס, אנו נותנים הודאה על לשעבר, וצועקים בתפילה לעתיד לבוא.

הספר "חמש סוגיות" היה מיועד להציג, ולו במשהו, את טיב המהדורות עם פרשנות שלשם הכנתן הוקם האיגוד. לשם כך קובץ בו מעבודתם של חמישה חוקרים שונים, כדי להדגים את שיטתנו בקיום ייחודיותו של כל מחבר ומחבר, בד בבד עם שמירת מסגרת משותפת המעניקה תבנית אחידה לפירושי האיגוד. לכן הצגנו סוגיא אחת מתוך הפרשנות שהכין כל מחבר על פרק שלם של תלמוד, מתוך תקווה שאחר כך יתפרסמו חמשת הפרקים בפרשנות שלמה לכל סוגיותיהם. משאלה זו הוגשמה בשלושת הכרכים שהוזכרו לעיל, ועוד היד נטיה ואי"ה יראו שנים האחרים אור בקרוב.

במהלך השלב הראשון של עבודת האיגוד נתחברו פירושים על כמה וכמה פרקים, והם עומדים לראות אור בין עשרים הכרכים המתוכננים לחמש השנים הבאות. ביניהם: סנהדרין פרק חמישי ("היו בודקין") מאת נתנאל בעדני, מכות פרק שלישי ("ואילו הן הלוקין") מאת סיני תורן, גיטין פרק רביעי ("השולח") מאת דוד זפרני, סוכה פרק שלישי ("לולב הגזול") מאת אברהם שי"ף, סוכה פרק רביעי ("לולב וערבה") מאת משה בנוביץ', ופרק תשיעי בגיטין ("המגרש"). מאת ש"י פרידמן. אחד מהם רואה אור בספר המונח לפניך: פסחים פרק רביעי ("מקום שנהגו") עם פרשנות מאת אהרן עמית.

במקביל לטיפול בפרקים המוכנים, פתחנו בעזר הצור בחיבור פרשנות למסכתות שלמות. ש"י וולד שוקד על פרשנות מסכת שבת כולה, ותחילת פרסומה מתוכננת לשנת תש"ע בסייעתא דשמיא. השלמת פרקי סוכה לכדי פרשנות המסכת כולה אמורה לבוא בקרוב אחריה.

כידוע לכל המעיינים בפירושינו, שיטת האיגוד היא לחלק את הפרק לסוגיות ממוספרות, לקבוע שם לכל סוגיא, ולהציג את לשון הסוגיא בחלוקה המדגישה את המבנה הספרותי והבחנת המרכיבים הספרותיים. המרכיבים הצורניים של הסוגיות בכרך זה מסומנים בגופנים מובחנים

1 ש"י פרידמן, תלמוד ערוך, פרק השוכר את האומנן – הפירושים, ירושלים תשנ"א; הנוסח עם מבוא כללי, תשנ"ז. ש"י וולד, פרק אלו עוברין: בבלי פסחים, פרק שלישי, מהדורה מדעית וביאור מקיף, ניו יורק וירושלים תש"ס. מ' בנוביץ', פרק שבועות שנים בתרא: בבלי שבועות פרק שלישי, מהדורה מדעית וביאור מקיף, ניו יורק וירושלים תשס"ג.

כדלהלן: **דברי תנאים, דברי אמוראים** ודברי סתם התלמוד. אשר להשתלשלותם של אלו בכל מקום ומקום, ויחסים מורכבים יותר העשויים לשרור ביניהם, יושלם העניין בדיוני הפרשנות. מידע על פרסומים חדשים והזמנתם, מערכות סינופסיס גרסאות וחומר משלים נוסף לספרים שיצאו לאור כבר יימצאו באתר האיגוד www.TalmudHa-Igud.org.il באתר זה יימצא גם סינופסיס מלא של פרק מקום שנהגו, שפרשנותו מתפרסמת בזאת, ובנויה בין השאר על חקר אותן גרסאות. בספר זה תמצא תקצירים לפני הדיון בכל סוגיא (וכן תקצירים באנגגית בסוף הספר), וגם סיכומים מלאים אחר הדיון. מנגנון זה ממלא את צורכו של מעיין שדרוש לו פירוש קצר, כגון למי שלומד בקופיא כשעיקור עיונו במקום אחר.

כדי להביע את מחויבותנו לדורות עברו של חכמי ישראל אנו מבקשים לקבוע בכל כרך מדור מיוחד לזכר תלמיד חכם או חוקר שנספה בשואה. זכותם תגן עלינו.

הוצאתו לאור של ספר זה נתאפשרה על ידי עזרתה הנדיבה של קרן מורשה (Legacy Heritage Fund), ניו-יורק וירושלים. תמיכתה המכרעת של קרן מורשה, ובמיוחד, הבעת האימון שלה בשליחותנו, העניקו עידוד לא ישוער להתמדתנו במשימת פרשנות הסוגיות על דרך המחקר.

רעיון גדול זה אשר לשמו נוסד האיגוד, עם ביצועו החלקי עד הלום, לא היה קורם עור וגידים גם לולא עזרתם, מסירותם וידידותם של אישים יקרים ומוסדות חשובים. קצרה היריעה לתת ביטוי הולם לעידודם הנאמן ושותפותם המבורכת לחזון ולעשייה. מכל מקום, חובה נעימה להעלות כאן מקצת השמות, ולו באזכור בלבד:

איתן ותמר בנוביץ

דוד ושרה גולדשמידט

מיקי וסוזן הוכשטיין

אלכס וורה הורנשטיין

דוד וישראל טרופר

אריה ושרה יסלזון, דוד וימימה יסלזון, אליעזר ונחמה יסלזון, לאה ומרק אדלר: "לזכר הורינו היקרים שמעון ולינה יסלזון שזכינו לגדול לאורם על פי מורשת יהדות גרמניה ושיטת תורה עם דרך ארץ".

גי פומרנץ

משפחת קושיצקי

קרן קשת, ומנהלה ארתור פריד

הרב בנימין זאב ומרי בלומה ראטה

ישראל ואבי שכטר

ידידים יקרים מאוד בעילום שם.

יעמדו כולם על הברכה, ויהי נועם ה' במעשי ידיהם.

שי"פ

ירושלים

אלול, תשס"ט

לגלנדה, באהבה
"אישתבוחי קא משתבח בה"
(פסחים נ ע"ב)

לזכר עולם

טוב איש חונן ומלך יכלל דבריו במשפט
כי לעולם לא ימוט לזכר עולם יהיה צדיק

חורבן יהדות מזרח אירופה בשואת ת"ש-תש"ה כיבה את נרה של יצירתה התרבותית הענפה, ובכללה ניצני חקר התלמוד שהחלו להופיע שם מאז מפעלו האדיר של הגר"א, מטרימו הגדול של מחקר זה. עיונם של מקדמי המחקר התלמודי אלה נקטע באיבו לעולם, אבל ממשיכי דרכם נושאים על נס את זכרם ופעלם.

הרב מאיר אבוביץ נולד בשנת תרל"ו (1876), למד בישיבות לומז'ה, ראדין, ובישובות אחרות בליטא. הוסמך להוראה בידי הרב משה דנישובסקי אב"ד בסלובודקה, ורבנים אחרים. הרב אבוביץ השתתף באסיפת היסוד של המזרחי בליטא הפולנית, שהתקיימה בוילנה. בין ספריו: ספר כוכבי אור שבוביאורים באגדות חז"ל והדרנים, וספר פני מאיר, פירושים והערות על הירושלמי, מסכתות שבת ועירובין. נפטר נובוגרודק בטבת תש"א.

יהי זכרו ברוך